

Л.О. М'якоход

Донецький національний університет, Україна

ОБРАЗ ЖІНКИ ПЕРІОДУ ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ» НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «РАДЯНСЬКА ЖІНКА»

У статті аналізуються матеріали журналу «Радянська жінка» як історичного джерела. На основі публікацій періодичного видання висвітлюється образ жінки періоду середини 50-х – першої половини 60-х років ХХ століття. Розглядається вплив процесу лібералізації в країні часів хрущовської «відлиги» на створення образу жінки в періодиці. Автором звертається увага на зміну жіночого образу у щомісячнику порівняно з попереднім періодом. Робиться висновок стосовно характерних рис образу жінки, який відображався на сторінках даного журналу.

За часів незалежності України змінився громадський, політичний статус жінки, змінився і її образ у друкованих засобах масової інформації порівняно з радянським періодом. Вивчення ролі жінки в суспільстві відіграє важливу роль у формуванні цілісного уявлення про суспільство. Радянська періодика, спрямована на жіночу аудиторію, репрезентує ідеологію, що впроваджувалась по відношенню до жіноцтва. Яскравим прикладом такого періодичного видання в Україні є щомісячник «Радянська жінка», що видавався в Києві. В цьому журналі, на відміну від інших подібних видань, публікації розповідають безпосередньо про українських жінок всієї території нашої країни.

Даної тематики так чи інакше торкалися в своїх дослідженнях вітчизняні і російські дослідники гендерних питань в історії. Серед вітчизняних дослідників тема жінки вивчається у різних аспектах. Так, дослідниця О.В. Стяжкіна в своїй праці [1] торкається питань місця жінки в культурному просторі України другої половини ХХ століття. Авторка подає, на основі залучення широкої джерельної бази, образ радянської жінки 50 – 80-х рр. М. Музичка в своїй статті [2] пропонує своє бачення образу домашньої господарки СРСР. О.Ю. Пода досліджує образ героїні 50-х рр. в журналі «Радянська жінка» [3]. Серед російських дослідників даної тематики можна виділити К. Гусарову, Ю. Градскову. К. Гусарова в своїй роботі [4] концентрує увагу на зовнішньому вигляді жінки в радянську добу на основі матеріалів періодичних видань, брошур і т.п. радянського періоду. Ю. Градскова зосереджується на створенні образу жінки на основі усних джерел (інтерв'ю з жінками, більшість життя яких припало на радянський час) [5]. Таким чином, історики вивчають жіноцтво в контексті радянської доби.

Мета даної роботи полягає у висвітленні образу жінки, який створювався у радянських жіночих періодичних виданнях у період середини 50-х – першій половині 60-х років в УРСР. Робота здійснена на основі матеріалів, викладених у громадсько-політичному і публіцистично-художньому журналі Української республіканської ради професійних спілок і Спілки радянських письменників України «Радянська жінка».

Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання наступних завдань: охарактеризувати журнал «Радянська жінка» як джерело до вивчення даної теми; проаналізувати публікації журналу та виокремити матеріал, що характеризує жінку УРСР; прослідкувати вплив загальнодемократичних процесів хрущовської «відлиги» на створення образу жінки в жіночих періодичних виданнях.

Журнал «Радянська жінка» – це ілюстрований громадсько-політичний місячник. Виходить у м. Києві з 1946 р. Тут міститься інформація журналістського та нежурналістського походження. Структура журналу типова для подібних періодичних видань такого ж спрямування того часу («Работница», «Крестьянка»). Вона виглядає так: на перших кількох сторінках розміщені публікації, які стосуються життя В.І. Леніна, Й.В. Сталіна, соціалістичного будівництва, ролі партії та уряду в житті суспільства, партійних з'їздів і т.д. Тут опубліковані різноманітні постанови, звернення до радянських жінок. Далі публікуються статті безпосередньо про жінок, про їхні трудові подвиги та життя. На останніх сторінках «Радянської жінки» містяться поради, відповіді на запитання, зображення моделей одягу та викройки.

Даний журнал можна використовувати як джерело до вивчення історії СРСР, а саме: вивчення ідеології, народного господарства, побуту, харчування, моди. Розглядаючи відповіді редакції читачкам на їхні запитання, що публікуються, можна дізнатись, чим цікавилась радянська жінка, коло її інтересів. Інформація журналу розкриває картину впливу держави на світогляд жінок, на їх освіченість у різних галузях. З анекдотів, карикатур, що містяться в журналі, можна почерпнути інформацію про позицію держави відносно тих чи інших питань. Періодична преса цього спрямування взагалі і цей журнал зокрема є важливим джерелом при вивченні гендерних питань в СРСР, так як матеріали цього видання були безпосередньо зорієнтовані на жіночу аудиторію.

Період середини 50-х – першої половини 60-х років в історії називають періодом хрущовської «відлиги». Це час лібералізації суспільно-політичного життя СРСР. Відобразились ці тенденції і на сторінках журналу «Радянська жінка». В публікаціях 1948 – 1953 рр. жіночий образ виглядав приблизно так: в центрі усіх репортажів, заміток, нарисів стоїть жінка. Вона працювала на заводі, на будівництві, була керівником бригад і т.д. Жінка поєднує роботу та сім'ю, але все ж тяжіє до роботи. Так, наприклад, у статті «Керівник тракторної бригади» за 1951 рік говориться наступне: «Марія Дорошенко стала матір'ю. Була у відпустці, колихала сина, а думки були коло бригади. Як дівчата там, хоч би не впустили першості» [6, с. 6]. Жінки навчаються, вони освічені. Колгоспниці, наприклад, закінчують трирічні агротехнічні курси [7, с. 20]. Радянську жінку порівнюють з жінками капіталістичних країн. Часто публікуються матеріали, де розповідається про американських жінок, про їх скрутне становище. Говориться, що в країнах капіталізму жінка пригноблена, перебуває в становищі рабині, а в Радянському Союзі жінки з'являються з самої гущі народу; вони виростають до керівників підприємств і колгоспів, майстрів високих урожаїв, новаторів виробництва, працівників науки і мистецтва [8, с. 10]. У журналах публікувалася бібліографія нових, нещодавно опублікованих книжок або творів, які будуть опубліковані у найближчому майбутньому. Містяться статті, в яких розповідається про життя жінок, що працювали в мистецькому просторі (Тетяна Яблонська, Параска Власенко та ін.). На останніх сторінках журналу є поради щодо сервіровки столу, кулінарні рецепти, практичні поради щодо ведення господарства. В журналах рідко з'являються викройки, а якщо і з'являються, то найчастіше – дитячий одяг.

Таким чином, можна говорити про те, що створювався образ жінки, яка повинна була працювати, мала бути освіченою і прагнути до знань. У жінки мало бути «хороше» минуле, так як часто з'являлися публікації, де описувалися щоденні подвиги жінок під час війни, а потім розповідалося про їхнє нинішнє, не менш героїчне життя. Вона повинна була вміти добре готувати і господарювати. Тобто жінка виглядала сильною, працюютою, встигала виконувати понад норму на виробництві та доглядати дітей. Формування такого жіночого образу було викликане потребами післявоєнної відбудови.

З середини 50-х років ХХ століття такий образ поступово починає змінюватись. На перших сторінках журналу «Радянська жінка» за період хрущовської «відлиги» зменшилась кількість публікацій, що стосувались партії та уряду. Дещо змінюється і наповнення журналу. Тут продовжується пропагування образу працівниці, але поряд з'являється жінка-домогосподарка. Ця жінка хоч і займається домашньою роботою, та все ж має активну позицію, займається громадськими справами. Ганна Черненко – домогосподарка – розповідає: «Треба вчасно нагодувати сім'ю, тепло одягти, за всіма доглянути. Це малопомітна, але необхідна праця. Я встигаю все зробити, а потім працюю з домогосподарками, розповідаю їм про хід на будівництві» [9, с. 13]. Домогосподарки були членами жіночих рад, виконували різноманітні суспільні завдання, наприклад, чергували в ролі дружинниць [10, с. 22]. Законодавчо була затверджена така «професія», як домогосподарка. Президія Верховної Ради СРСР в 1961 році ухвалила указ «Про посилення боротьби з особами, які ухиляються від суспільно корисної праці і ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя». Не працювати дозволялося домогосподаркам, які мають дітей – незаміжніх і бездітних жінок за дармоїдство притягували до відповідальності.

В журналах, які були зорієнтовані на жіночу аудиторію взагалі, і в журналі «Радянська жінка» зокрема створювалося кілька образів жінки: прекрасної господині, вправної куховарки, чудової матері, трудівниці та ін. Нерідко ці образи перетинаються.

В цей період в журналах «Радянська жінка» в кожному номері з'являється безліч статей, пов'язаних з материнством. Публікуються матеріали, в яких ідеться про дітей, це і викройки дитячого одягу, про мережу дитсадків, дитячих ясел, пологових будинків [11, с. 23], статті про догляд за дитиною [12, с. 30], «рекламуються» молочні кухні для дітей [13, с. 21], публікуються медичні поради, педагогічні рекомендації. Незважаючи на активну пропаганду щодо материнства, в оповіданнях, віршах, інтерв'ю визначається поняття щастя, і воно пов'язане для жінки в першу чергу з працею: «В праці я знайшла справжнє щастя» [14, с. 23], у вірші «Жіноче щастя» говориться, що воно полягає в революції, яка звільнила жінок [15, с. 23].

Жінка виступає також в ролі творця затишку в оселі. В журналах друкуються статті, де розповідається, як обладнати будинок у селі [16, с. 28], даються поради щодо облаштування куточка для дитини [17, с. 27] та створення затишного дому [18, с. 32]. Господиня добре куховарила, уміла сервірувати стіл, готувати святкові страви та страви з сезонних продуктів. Жінка консервувала овочі, могла скласти раціон для дорослих та дітей, знала корисні та шкідливі поєднання продуктів. Все це відображено в порадах з кулінарії, що є в кожному номері та постійно збільшуються і наповнюються цікавою інформацією.

На сторінках журналу спочатку поодинокі, а до першої половини 60-х років ХХ століття практично в кожному номері є публікації про виставки народної творчості, уривки з театральних постановок, розповіді про зйомки фільмів, рецензії на книжки, коментарі на культурні події в суспільстві і т.п. Таким чином, жінка повинна була бути культурно розвиненою і мала знати останні новини в мистецтві.

Крім того, що жінка працювала, навчалась, цікавилась новинками в літературі, виховувала дітей, створювала затишок в домі, готувала їжу, вона, звичайно, доглядала за собою.

В номерах «Радянської жінки» з'являються публікації про спорт. Крім того, що друкуються в статтях досягнення радянських жінок на спортивних змаганнях [19, с. 21], в журналі розміщено статті про фізкультуру та гімнастику для жінок, як лікувальну, так

і для підтримки фізичної форми [20, с. 27], [21, с. 32]. Жінки доглядали за своєю зовнішністю. В журналах публікувались замітки про те, як потрібно доглядати за шкірою, руками, ногами, за обличчям, волоссям; як правильно мити голову, якими косметичними засобами потрібно користуватись, щоб виглядати привабливо.

У період хрущовської «відлиги» практично в кожному номері журналу «Радянська жінка» є викройки для шиття одягу. В кожному номері є розділ «Моди» з поясненнями щодо крою, аксесуарів і т.п. В 1955 році в журналі була опублікована стаття «Про моду і красивий одяг» [22, с. 26]. В даній публікації обґрунтовується необхідність одягатися зручно, зі смаком, щоб одяг відповідав віку і фізичній будові людини. Жінка може міняти деталі одягу і, таким чином, оновлювати свій зовнішній вигляд. Після цього в журналі, крім постійної рубрики «Моди», друкуються статті на тему моди: про одяг для літніх жінок, одяг для повних жінок, поради щодо вибору тканини для плаття, розповідається про французькі, болгарські та інші моди. Друкують моделі випускних суконь, домашнього одягу і т.п. Жінки на малюнках красиві, усміхнені, з макіяжем та аксесуарами.

В цілому журнал за період середини 50-х – першої половини 60-х років став більш «жіночим». Там збільшилась частина матеріалів, які можуть бути цікаві жінці. Вони публікувались в рубриці «відповіді читачам». Це поради, як вирощувати домашні рослини, як лікувати вугри та укуси гадюк, як позбутися веснянок, як в домашніх умовах виростити чайний гриб і т.п. З'являються ліричні вірші.

Таким чином, образ жінки в журналі «Радянська жінка» періоду хрущовської «відлиги» був ідеалізованим. Він асоціювався з трудівницею, новаторкою у виробництві, матір'ю, господинею, доглянутою, гарно вбраною, усміхненою людиною.

Підбиваючи підсумки, слід констатувати, що журнал «Радянська жінка» є важливим джерелом до вивчення повсякденності в УРСР та образу жінки в цій повсякденності. Цей щомісячник фактично має структуру, як у сучасних жіночих журналів. Відмінністю є лише ідеологічне наповнення радянського видання та зміст публікацій, а принципи розміщення матеріалу в нинішніх «глянцях» такі ж, як і в радянських. Необхідно зазначити, що друковані засоби масової інформації взагалі і журнал «Радянська жінка» зокрема сформували образ жінки. Для виокремлення жіночого образу було використано комплексний підхід до опублікованих в «Радянській жінці» матеріалів. Використані публікації стосуються різноманітних сфер життя жінки: материнства, трудових буднів жінок, публікації про моду, зовнішній вигляд та ін. Таким чином, за радянських часів, в період хрущовської «відлиги», сформувався стереотип жінки-трудівниці, жінки-матері, вона будує «світле», краще майбутнє. Матеріал, отриманий в результаті дослідження, може бути використаний для дослідження подібної тематики, але з залученням ширшого кола джерел.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стяжкіна О.В. Жінки в історії української культури другої половини ХХ століття : [монографія / Стяжкіна О.В.]. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2002. – 270 с.
2. Музичка М. Образ ідеальної домогосподарки в СРСР [Електронний ресурс] / М. Музичка. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/research/4d3340f6bad25/>
3. Пода О.Ю. Героїня часу в журналі «Радянська жінка» 50-х рр. ХХ ст.: гендерні елементи в тематичному полі біографії [Електронний ресурс] / О.Ю. Пода. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/gn/2008_4/files/GN_04_2008_Poda.pdf
4. Гусарова К. «Я ніколи не увлеклась косметикой»: советский опыт «искусственной» красоты [Електронний ресурс] / К. Гусарова. – Режим доступу : <http://www.nlobooks.ru/rus/nz-online/619/620/631/>
5. Градскова Ю. Конструирование идентичности «обычной советской женщины» как пример гендерного анализа [Електронний ресурс] / Ю. Градскова. – Режим доступу : <http://www.irex.ru/press/pub/polemika/06/gra>

6. Молдаванова М. Керівник тракторної бригади / М. Молдаванова // Радянська жінка. – 1951. – № 2. – С. 6.
7. Вітанова Н. Колгоспниці вчаться / Н. Вітанова // Радянська жінка. – 1951. – № 2. – С. 20.
8. Санько Т. Школа громадської активності / Т. Санько // Радянська жінка. – 1951. – № 3. – С. 10
9. На трасі південно-українського каналу // Радянська жінка. – 1953. – № 1. – С. 12-13.
10. Дружинниці // Радянська жінка. – 1961. – № 6. – С. 22.
11. Кузьминська К. Все для малят / К. Кузьминська // Радянська жінка. – 1953. – № 5. – С. 23.
12. Кошель-Плескунова О. Їжа дитини / О. Кошель-Плескунова // Радянська жінка. – 1953. – № 5. – С. 30.
13. Володарська Д. У молочній кухні / Д. Володарська // Радянська жінка. – 1957. – № 3. – С. 21.
14. Бондарчук М. Щастя / М. Бондарчук // Радянська жінка. – 1959. – № 1. – С. 23.
15. Негода М. Жіноче щастя / М. Негода // Радянська жінка. – 1955. – № 2. – С. 23.
16. Самсонова Т. Обладнання сільського будинку / Т. Самсонова, Л. Жоголь // Радянська жінка. – 1961. – № 4. – С. 28.
17. Жоголь Л. Дитячий куток у квартирі / Л. Жоголь, Т. Самсонова // Радянська жінка. – 1961. – № 12. – С. 27.
18. Воронець Л. Затішний рідний дім / Л. Воронець // Радянська жінка. – 1959. – № 11. – С. 32.
19. Клейменний Л. Чемпіонка і її вихованці / Л. Клейменний // Радянська жінка. – 1961. – № 9. – С. 21.
20. Мокрієва М. Ранкова гімнастика для жінок / М. Мокрієва // Радянська жінка. – 1955. – № 5. – С. 27.
21. Стрижневський А. Ентузіастки лікувальної фізкультури / А. Стрижневський // Радянська жінка. – 1961. – № 6. – С. 32.
22. Гіро А. Про моду і красивий одяг / А. Гіро, Н. Калашникова, Л. Шейнбаум // Радянська жінка. – 1955. – № 10. – С. 26.

Л.А. Мякоход

Образ женщины периода хрущевской «оттепели» на страницах журнала «Радянська жінка»

В статье анализируются материалы журнала «Радянська жінка» как исторического источника. На основе публикаций периодического издания освещается образ женщины в период середины 50-х – первой половины 60-х годов XX века. Рассматривается влияние процесса либерализации в стране времен хрущевской «оттепели» на создание образа женщины в периодике. Автор обращает внимание на изменение женского образа в ежемесячнике в сравнении с предыдущим периодом. Делается вывод относительно характерных черт образа женщины, который отражался на страницах данного журнала.

L.O. M'yakokhod

Woman's Image during the Period of the Khrushchev's Thaw in the magazine "Radians'ka Zhinka"

The article analyzes the materials of the magazine "Radians'ka Zhinka" ("Soviet Woman") as the historical source. On the bases of publications of the periodical, woman's image at the time of the middle 1950s to early 1960s are shown. The attention is focused at the influence of the process of liberalization in the country during the period of the Khrushchev's Thaw to the creation of woman's image in periodical. The author pays attention to the changes of woman's image compared with the previous period. The conclusion regarding the characteristics of the woman's image, which was displayed in this magazine, has been made.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2011.